

АДАПТАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВА КРАЇН ЄВРОПИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості адаптації юридичних термінів законодавства країн Євросоюзу до законодавства України. Зроблено аналіз особливостей перекладу юридичних термінів на прикладі Європейської "Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод" (1950 р.). Визначено, що забезпечення автентичності тексту нормативно-правових актів та "Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод", при перекладі юридичних термінів є одним із практичних кроків до утвердження в Україні верховенства права.

Україна є самостійним суб'єктом права міжнародних відносин.

Створивши національну систему законодавства, Україна поставила перед собою завдання у найкоротші строки увійти до міжнародної правової системи. Одним із головних завдань, що постали перед державою, було завдання використати найсучасніші цивілізаційні напрацювання у системі міжнародного права, що дозволили б зблизити законодавство України із законодавством розвинутих демократичних країн, насамперед, країн Європейського Союзу.

Інтеграцію України до Європейського Союзу проголошено пріоритетним напрямом зовнішньополітичного курсу держави. Основи зовнішньої політики України, механізм і тактику втілення її європейського вектору визначає низка документів, зокрема: Конституція України (ст. 18); Постанова Верховної Ради України "Про основні напрями зовнішньої політики України" від 2 липня 1993 р., яка підкреслює, що "перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах" [1]; Стратегія інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. №615 / 98; Програма інтеграції України до ЄС, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072 / 2000 та ін.

Ключовим елементом успішної євроінтеграції України є досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства із правовими нормами ЄС. Зближення законодавства України із сучасною європейською системою права забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в межах Євросоюзу і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС, що є її головним зовнішньополітичним пріоритетом у середньостроковому вимірі.

У статті проаналізовано українську практику адаптації законодавства до норм і стандартів ЄС щодо перекладу офіційних документів на українську мову.

Україна та ЄС визнали, що "важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством Співтовариства. Україна вживе заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведенне у відповідність до законодавства Співтовариства". На цей час визначено ті галузі, в яких матиме місце приблизна адекватність законів: "закон про митницю, закон про компанії, закон про банківську справу, бухгалтерський облік компаній і податки, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупки, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, непряме оподаткування, технічні правила і стандарти, закони та інструкції стосовно ядерної енергії, транспорт".

Враховуючи наведене вище, керівництвом держави розпочато роботу з метою систематизації заходів щодо інтеграції України в європейський правовий простір та поліпшення якості перекладу базових європейських документів.

Прагнення України приєднатися до сім'ї демократичних країн Європи, бажання налагоджувати та підтримувати на належному рівні міждержавні відносини, співпрацю у різних сферах життєдіяльності, у тому числі у царині права, вимагає адаптації законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу та, у підсумку, його гармонізації з останнім.

Прийняття Верховною Радою України 23 лютого 2006 року Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" [2] поставило остаточну крапку у багаторічній дискусії щодо того, чи можуть (або ж не можуть) національні суди застосовувати практику Європейського суду – з огляду на те, що саме вона є інструментом тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Мета роботи – проаналізувати особливості перекладу юридичних термінів базових Європейських документів для адаптації їх до законодавства України. У статті 17 закону України чітко й недвозначно

визначено: "Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права" [3]. Таким чином, із площини теоретичної дискусії на предмет "можуть чи не можуть" питання перейшло у площину практичного завдання, вирішення якого впливає з нової, встановленої законом формули – "зобов'язані".

Безумовно, нові вимоги потребують клопіткої праці у сфері не тільки методичного, а й передусім, методологічного, світоглядного реформування вимог до фахової підготовки правників, загалом переосмислення всієї ідеології сучасної юридичної освіти в Україні. Однак першим, здавалося б, технічним кроком на цьому шляху має стати забезпечення якісними першоджерелами українською мовою.

Природно, що найбільш важливими серед них є власне текст Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а точніше його офіційний переклад. Ця Конвенція була прийнята 1950 р.

Переклад на українську мову був зумовлений нагальною потребою української правничої практики.

Так, офіційний переклад Конвенції, на недосконалість якого багато разів звертали увагу й українські правники, і працівники Секретаріату Європейського суду з прав людини, було надруковано в "Офіційному віснику України" від 16 квітня 1998 року № 13 [4: 24]. Помилки у цьому тексті часто грубо викривлювали його зміст – причому, як правило, у бік звуження закріплених у Конвенції прав. Наприклад, визначення носія конвенційних прав та свобод, що в автентичних текстах англійською та французькою мовами передається, відповідно, як *everyone* та *toute personne* – тобто кожен у зазначеному перекладі було подано як кожна людина. Фактично, одним розчерком пера некваліфікований перекладач виключив із числа суб'єктів цілої низки прав і основоположних свобод групу осіб та неурядову організацію.

Офіційний переклад, який було опубліковано у газеті "Голос України" № 3 (2503) від 10 січня 2001 року [5: 3], вже мав переважну більшість недоліків попереднього перекладу і тому перші кілька років загалом задовольняв потреби українських правників – передусім, науковців, а також нечисленних практиків, що вели справи в Європейському суді з прав людини.

Однак із плином часу, під тиском зростання кількості констатованих Судом порушень у справах проти України та з усвідомленням реальної ефективності нового інструменту захисту прав людини на Конвенцію та відповідну практику Суду дедалі частіше почали посилалися під час розгляду справ у національних судах – спочатку адвокати, а згодом, не без їхнього впливу й судді.

Природно, що у процесі інтенсивної апробації у межах реальної правничої практики в Україні, передусім, у змагальному судовому процесі, актуалізувалися й нові вимоги до тексту офіційного перекладу Конвенції – вже не тільки і не стільки технічного чи мовного характеру, скільки методологічного.

Таким чином, питання автентичності перекладу під час його підготовки почали не лише пов'язувати з його мовною природою, а й розглядати у контексті практики Європейського суду з прав людини, динаміки і тенденцій розвитку "живого права" Конвенції.

Саме тому при підготовці цього третього офіційного перекладу робота велася паралельно з обома оригінальними текстами – англійською і французькою мовами, а до її виконання було залучено не тільки перекладачів, а й правників – знавців практики Європейського суду з прав людини, а також мовних редакторів.

Про те, що йдеться не лише про мовне вдосконалення, а й про відтворення самої ідеології цього засадничого міжнародно-правного документа з прав людини, свідчить навіть зміна перекладу його назви, а саме – її складника *fundamental freedoms* (англ.) та *liberies fondamentales* (франц.). Тепер це термін, що позначає одне із засадничих юридичних понять, звучить як основоположні свободи, тобто свободи, які становлять основу, базу, підґрунтя, розвиваються в інші свободи і за самою своєю природою не є вичерпними – на відміну від колишнього основні свободи, яке за своїм значенням передбачає наявність якихось "неосновних", тобто другорядних свобод.

Окремо варто сказати про явища міжмовної омонімії, що спричинює калькування англійських слів і передачу їх фонетичними відповідниками української мови. Саме тому часто зустрічаються у текстах міжнародних документів вирази: приймати участь (*to take part*) замість брати участь; прийняти міри (*to take measures*) замість вживати заходи; повістка денна (*agenda*) замість порядок денний та багато інших, які не лише засмічують українську мову, а й призводять до неточностей і незрозумілостей, скажімо для тих, хто не володіє вільною англійською мовою [5: 116].

Необхідно зазначити, що у деяких випадках існує різниця між французьким та англійським варіантами текстів Конвенції. На відміну від практики міжнародного публічного права, у разі розбіжностей між цими двома текстами Суд розглядає предмет та ціль положення з метою вирішення, якій версії надати перевагу. Намагаючись узгодити обидві версії, Суд визначає спосіб тлумачення, який би найкраще сприяв досягненню цілей та реалізації завдань даного положення. Наприклад, значення терміна *"promptly"* у статті 5 § 3 в англійському тексті ширше, ніж значення його еквівалента *"aussitdt"* у французькому тексті. Суд вважає, що значення французького терміна краще відповідає цілям та завданням цієї статті, в якій йдеться про права осіб, що були затримані або заарештовані. У випадку зі статтею 6 § 3, яка гарантує три права особі, обвинуваченій у вчиненні кримінального правопорушення, суд, стосовно вживання розділового сполучника *"or"* (англ.) та сурядного сполучника *"et"* (франц.),

зазначає, що при тлумаченні даної статті у французькому варіанті більш повно враховуються "предмет та мета положень, які мають ефективно забезпечити дотримання права на захист".

Таким же чином суд надав тлумачення терміну "domicile" у справі про обшук у кабінеті адвоката. Чи можна розцінювати такий кабінет як "domicile" (житло) відносно статті 8 Конвенції? На думку Суду, значення слова "home" (домівка, оселя) в англійському тексті не поширюється на робочі місця, тоді як смислові відтінки терміна "domicile" у французькому варіанті дозволяють припустити, що робочий кабінет представника вільної професії також може бути розцінено як житло ("domicile"). Коли б ці поняття використовувалися у вузькому розумінні, то тлумачення поняття "приватне життя" ("vie privée") було б також неадекватним його змісту (§ 30). При здійсненні тлумачення у поняття "приватне життя" ("vie privée") та "житло" ("domicile") необхідно включати певні місця, де здійснюється професійна та комерційна діяльність. Тільки подібне тлумачення "відповідатиме основним цілям та завданням статті 8: захисту приватного життя особи від втручання з боку органів державної влади" (§ 31). Обшук, необхідність якого викликає сумніви у даній справі, розцінюється, таким чином, як порушення права на недоторканість житла. Таке тлумачення означає бажання Суду якнайкраще забезпечити захист прав, закріплених у статті 8; коли б представники влади могли вільно проникати у приміщення, подібні до того, що згадуються у наведеній вище справі, реалізація мети цієї статті була б неможливою.

Можна зробити висновки, що забезпечення автентичності тексту нормативно-правових актів взагалі та "Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод" зокрема, при перекладі юридичних термінів є одним із практичних кроків до утвердження в Україні верховенства права. **Перспективою подальшого дослідження** є вдосконалення перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 40. – ст. 527.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 30. – ст. 260.
3. Європейська "Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод" 1950 р. // Конвенцію ратифіковано Законом № 475 / 97-ВР (475 / 97-ВР) від 17.07.97.
4. "Офіційний вісник України" від 16 квітня 1998. – № 13. – 24 с.
5. "Голос України" від 10 січня 2001 р. – № 3 (2503).
6. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / Ф. де Соссюр. – Київ : Основи, 2001. – 324 с.

Матеріал надійшов до редакції 14.10. 2011 р.

Жукова Т. С. Адаптація юридических терминов из законодательства стран Европы с законодательством Украины.

В статье рассматриваются особенности адаптации юридических терминов законодательства стран Евросоюза с законодательством Украины. Сделан анализ особенностей перевода юридических терминов на примере Европейской "Конвенции о защите прав человека и основных свобод" (1950 г.). Определено, что обеспечение аутентичности текста нормативно-правовых актов и "Конвенции о защите прав человека и основоположных свобод", при переводе юридических терминов является одним из практических шагов к утверждению в Украине верховенства права.

Zhukova T. S. The Adaptation of the Legal Terms from the European Countries' Legislation to the Ukraine's Legislation.

The article considers the adaptation peculiarities of the legal terms from the European countries' legislation to the Ukraine's legislation. The translation peculiarities of the legal terms are analyzed on the example of the "European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms" (1950). It is determined that the assurance of the text authenticity of the regulatory legal acts and the "Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms" while translating legal terms is one of the practical steps towards the confirmation of the supremacy of law in Ukraine.